

**ПЕДАГОГИЧЕСКИ
ФУНДАЦИЯ**

ТЕОРИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕТО И ДИДАКТИКА

ДИСТАНЦИОННОТО ОБРАЗОВАНИЕ – НАЛОЖЕНА ПОТРЕБНОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ПРОФЕСИОНАЛИЗЪМ БЕЗ ГРАНИЦИ?

Жулиета Савова

Дистанционното образование преминава през различни етапи на съзряване, развитие и практики и навлиза в периметъра на изследователския интерес не само на специалистите, занимаващи се с университетско образование, но и на всички, които отчитат трансформиращото влияние на глобализацията върху формирането на съвременен тип професионалисти. В съвременните условия е нито възможно, нито реалистично да се пристъпва към обсъждане на формите за придобиване на образование, компететности и професионален опит без да се вземе под внимание потребността и необходимостта от развиване на дистанционното образование.

Един бърз поглед назад към неговата най-нова история в светлината на така нареченото онлайн обучение ни връща към 60-те години на миналия век, когато студенти от University of Illinois at Urbana-Champaign, САЩ, влизат в общуване по нов начин един с друг и със своите преподаватели. Те се запознават предварително с учебното съдържание, общуват групово в този контекст и в процеса на комуникация със своите преподаватели, свързана с предварителния прочит на това, което е предвидено за овладяване, са оценявани.

Под влияние на изискванията на бизнес средата и образованието, което я обслужва, следващите десетилетия добавят нови шрихи към разновидностите на дистанционно образование. Подготовката

за различни професии, както и изучаването на различни курсове, преминават под знака на интензивно включване и използване на компютърната техника и развиващите се технологии на този етап.

Сериозен напредък в дистанционното образование се наблюдава през последното десетилетие на миналия век, когато университетите започват да предлагат цялостни програми за обучение по дистанционен начин, а не просто отделни курсове, с което се слага началото на нов етап в неговото развитие и усъвършенстване. University of Phoenix, САЩ, който и днес е световноизвестен със своите програми за дистанционно образование, става лидер и катализатор на новите търсения в тази посока. Бизнес средата и нейните императивни изисквания продължават да бъдат водещи фактори, детерминиращи експанзията на дистанционното образование, но новите технологии са тези, които позволяват то да се превърне в модерна и все по-трудна за конкуриране реалност, която преодолява ограниченията на географската отдалеченост, отговаря на тенденциите за глобално развитие и растеж и на претенциите на съвременния бизнес и моделира новата култура на едно ново дигитално общество.

В настоящия момент милиони хора избират и оползотворяват пълноценно предимствата на дистанционното образование, а неговите мащаби и възрастови граници на потребителите му непрекъснато се разширяват. Не само коледжите и университетите, не просто бизнес компаниите и техните обучителни програми, но и масовото образование, каквото е средното образование, се възползва от предимствата на дистанционното обучение. Бързо нараства броят на виртуалните класни стаи и училища. Според някои статистически данни само в края на първото десетилетие на новия ХХІ век, броят на тези, които са избрали и преминали поне един онлайн курс в американски институции, надхвърля 6 млн. души. Привлекателността на дистанционното образование, съчетана с неговата прагматичност и гъвкавост, с новите технологии за учене в динамична, мобилна и конвертируема среда, дават основание да се смята, че един ден в недалечно бъдеще дори дипломите за средно образование могат да се придобиват по този начин, което не само ще скъси разстоянието и пътя до тях, но може да се превърне във фактор на глобално световно сътрудничество и реинтеграция.

Върху основата на анализ на създадените продукти, тяхното разпространение и вида на използваните комуникационни технологии, още в края на 80-те години на XX век Nipper (1989), който изследва еволюцията, трансформациите и качествения ръст в дистанционното обучение и образование, обособява и формулира присъствието на **„три генерации” дистанционно образование:**

1. Първата генерация дистанционно образование се свързва с т. нар. кореспондентско обучение, при което върху основата на предварително подготвени печатни материали, се създават обучителни пакети. Те достигат до обучаваните и обслужват техните потребности чрез посредничеството на пощенските услуги. Т.е. комуникацията между преподаватели и обучавани се осъществява чрез обучителни пакети, създадени за нуждите на избраните курсове/дисциплини. Те се изпращат по пощата и обслужват обучаваните. Факторите, които стимулират кореспондентската форма на обучение, като първа генерация дистанционно образование, са свързани с необходимостта да се издигне образователното равнище на работещите, като се използват достиженията на печатната революция, с възможността да се създават голям брой обучителни материали за масовия тип обучавани, както и с ниската цена на тази образователна услуга, предлагана и обслужвана от сравнително стабилния и евтин пощенски сектор. Образованието по кореспондентски път, което възниква по социални, демографски, професионални и много други причини, не може да не бъде оценено и през призмата на финансовите причини. Нека не забравяме, че разрастването му генерира сериозен източник на доходи на университетите, които го използват, като същевременно „спестява” разходи за обучение на потребителите му, които не трябва да престояват години наред в класическа университетска среда, а могат да продължават да бъдат близо до семействата и работата си, като същевременно следват образователните си амбиции. Тази първа генерация на дистанционното образование също създава среда за индивидуализиран избор, защото от потребителите му зависи за какво и как ще използват продуктите и предимствата ѝ, като институционалното влияние върху този избор е много слабо и размито.

В Европа (Англия) през 1840 г. се предлага първият признат дистанционен курс (Isaac Pitman). В САЩ Anna Eliot Ticknor (по

Sumner, J., 2000), която се смята и за пионер в кореспондентската форма на дистанционно образование, основава общество за поощряване на ученето при домашни условия. То се отличава с феминистка ориентация, обслужва и защитава най-вече интересите на жените и тяхното образование. Броят на курсовете, предлагани по кореспондентски път от университети в САЩ, Канада и Европа, нараства на всяко равнище, включително и на докторантско, а потребителите им образуват внушителна група. Както европейските модели (специално Британският), така и създадените в САЩ модели на кореспондентско обучение в рамките на първата генерация дистанционно образование бързо се разпространяват в глобален мащаб. Затова съдействат и осъзнатите през този период нужди от подготовка не само на образован работнически потенциал, но и потребностите на самите образователните системи в отделни страни, напр. подготовка на големи групи учители, които да обучават нарастващия брой ученици. Експанзията в бизнеса или пък чуждоезиковото обучение води до дистанционно предлагани курсове в тази посока и др.

2. Втората генерация дистанционно образование, според Nipper, е **мултимедийното дистанционно образование**, което възниква като логическо продължение на предходната генерация. То интегрира предимствата на печатните продукти с достойнствата на медийните фактори и продукти. Мултимедийното дистанционно образование е естествен резултат от устремното развитие на новите технологии и средства за комуникация и бележи следващ нов етап в образователния прогрес. Тази втора генерация дистанционно образование не само разчита на усъвършенстваните печатни продукти и лекотата на създаването, сравнително ниските разходи при отпечатването и разпространението им, но и на прогреса в медийните продукти и новите комуникационни технологии. Докато при кореспондентската форма на ранния етап в дистанционно образование отделните образователни институции предлагат курсове за изучаване по дистанционен път и ги осигуряват с пакети от обучителни материали, при втората генерация дистанционно образование се появява нова институция – the Open University. Ако за американската и европейската образователни практики на втората генерация дистанционно образование можем да открием разнообразни приложни решения, много

интересен пример се наблюдава в японската дистанционна образователна практика. Тя води началото си от ранните 80 години на XX век. Единственият за страната Open University of Japan, който се създава през 1983 г. като държавен University of the Air, използва дистанционни продукти, които се разпространяват под формата на телевизионни, радио и компютърно представяни лекции. Популярността му нараства много бързо, потребностите, които удовлетворява, се обогатяват и през учебната 2011 – 2012 вече се предлагани 326 курса, обслужващи 258 Факултети по либерални изкуства и 68 факултета, предлагащи магистърски програми. (www.ouj.ac.jp/eng/) Open University of Japan осигурява подготовката на материалите, пакетите и мултимедийните продукти, вкл. предаванията за всички образователни институции в страната, използващи дистанционни модели. Този модел на Open University обаче се създава и функционира във време, в което мултимедийната втора генерация на дистанционно образование навлиза в третата си фаза на развитие, за да подготви появата и на трета генерация дистанционно образование. Така той интегрира предимствата на втората генерация с възможностите на настъпващата трета генерация.

Въпреки ограниченията по отношение на комуникационния модел, който в началото принципно не се различава от този при кореспондентската форма, въпреки „еднопосочността” на специализираните образователните и телевизионните предавания и използването на аудио и видео продукти и плахото включване на компютрите, Open University като институция се превръща в най-значим маркер на втората генерация дистанционно образование. Нещо повече, в контекста на тази втора генерация се осъзнава потребността от създаване на специализирани услуги и фокусирана подкрепа на потребителите на мултимедийното дистанционно обучение, кратки инструкционни курсове, акселерирани курсове с директно, а не дистанционно участие на всички обучавани, създават се допълнителни медийни и печатни продукти (Selman & Dampier, 1991 по Sumner, J. (2000). Допълнителните усилия по усъвършенстване на дистанционното образование намират оправдание и подкрепа в разширяващия се пазар на неговите продукти и форми. В тази интензивно увеличаващата се потребителска група се включват нови категории обучавани, като напр. такива от военния сектор, от транснационалните компании и др.

3. Третата генерация дистанционно образование се дефинира като компютърно доминирано дистанционно образование. Философията на живот, работа и бизнес в новото информационно общество води до необходимостта от бързо развитие на още по-модерни технологии, а интензивното присъствие на Интернет и World Wide Web стимулират развитието и усъвършенстването на уменията за учене през целия живот на човека. Глобализацията и идеите за икономически и бизнес растеж, основани на динамично променящото се познание и овладяването на ключови преносими компетентности, водят до ново развитие на идеите и практиките на дистанционно образование. То не само се базира на нови и модерни технологии, не само интегрира предимствата на досегашните форми на дистанционно образование, но и преодолява сериозно част от най-големите им недостатъци, свързани с еднопосочността на обучаващите въздействия. Тази еднопосочност при предходните генерации дистанционно образование е своеобразна бариера за фактически взаимодействия, защото кодира главно образователните намерения на обучаващите. Въпреки заложените възможности за взаимодействия между обучавани и обучаващи се, практическото реализиране на дистанционното образование в първите две генерации остава все още доминирано от обучаващите и техните намерения, а обучаваните не взаимодействат активно и помежду си.

При третата генерация теле- и видеоконферентните връзки, компютърните конференции, SKYPE общуването, постоянните имейл контакти и тяхната двупосочност водят до преодоляване в значителна степен на ограниченията на предходните генерации дистанционно образование. Те позволяват всички страни да участват активно в социалното конструиране на познанието, да се осъзнават като част от не само виртуална, но и реална общност, обединена от общи потребности, интереси и академични и професионални цели. В посочената практика на японския Open University през 2010 г. се включва и Web системата за конференции, която предлага много динамични възможности. Не се пренебрегва обаче и възможността за директни контакти и взаимодействия с обучаваните, за целите на които се създават и функционират образователни центрове по цялата територия на страната. Така дистанционното образование интегрира възможностите на високите технологии с общуването лице в лице.

Японският Open University, който работи в тясна връзка с националния институт за мултимедийно образование, в който пишещият тези редове има удоволствието и привилегиата да бъде първият приет източноевропейец с държавна стипендия на японското министерство на образованието още през 90-те години, днес уверено използва предимствата на Moodle за комуникация и оценяване на своите студентите.

4. Има ли 4 генерация дистанционно образование? Да, ако се вземе под внимание факта, че новите комуникационни средства и операционни системи, позволяват ефективна двупосочна връзка между обучавани и обучаващи и освобождават от необходимостта хората да бъдат постоянно в близост до компютъра си или в нарочна конферентна среда. Конферентните телефонни връзки и дискусии се превръщат в традиционен делови аспект от взаимодействието между обучаващи и обучавани по всяко време и място, а социалните мрежи, не специално създадени за нуждите на дистанционно образование, също се превръщат в мощен източник на захранване и подкрепа на тази образователна реалност.

Предимства и недостатъци на обособените генерации дистанционно образование

Първата генерация, използваща кореспондентското учене, основано на обучителните пакети, може без преувеличение да се дефинира като „еднопосочна”, тъй като обучаваните имат за задача главно да се запознаят самостоятелно с учебното съдържание, докато пакетите образователни материали се разработват от обучаващите и съдържат техните идеи затова, което трябва да знаят и могат тези, които те са призвани да обучават. Обучаваните не могат да компенсират липсата на социални контакти и образователно насочени взаимодействия помежду си, нито пък имат шанс да осъзнаят значимостта на социалното конструиране на познанието в комуникацията си с останалите. Отсъствието на специализирани услуги, на специално обучение и подготовка на хората, които създават обучителни пакети, както и липсата на систематични контакти лице в лице, увеличава отдалечаването от философията на познанието като социален конструкт. Кореспондентската форма съдържа потенциално двупосочен заряд на взаимодействие между обучавани и обучаващи, но този заряд остава слабо оползотворен, тъй като скоростта на им-

плицитно кодираното взаимодействие е толкова лимитирана, поради бавността на пощенските услуги, че ефективността му е нищожна. Само за миг можем да си представим колко време е нужно на обучителните пакети да бъдат доставени по пощенски път, особено през ранните фази на тази генерация дистанционно образование, и още колко време се отнема за връщането на „отговорите“ на обучаваните. Те не могат да се възприемат и съпреживяват като общност, не изминават осъзнато общия път в своето образователно развитие, не откриват и преоткриват заедно познанието, не обсъждат помежду си темите и предметните области, в които се подготвят, нямат общо целеполагане и осъзнато постигане на образователните цели.

Въпреки посочения сериозен образователен дефицит обаче, не може да се подмине фактът на наличие на взаимен интерес между обучавани и обучаващи, нито пък наличието на силен институционален интерес за създаване и развиване на дистанционно образование. При първата категория отпада необходимостта от физическо посещаване на учебни занятия, което означава инвестиране на по-малък финансов и времеви ресурс в образованието, запазване на работното място и връзките със семейството и локалната общност за сметка на потенциалното и все още парциално осъзнаване на принадлежността си към нова образователна общност. По отношение на включването на жените в образованието, тази първа генерация дистанционно образование има изключително стимулиращо социално влияние, тъй като създава реални предпоставки за включването им във форми на продължаващо образование, което много често би било невъзможно в класическия си вариант за повечето от тях. Т.е. не само личностният, не само професионалният, но и социалният ефект от кореспондентската форма на дистанционно образование може да се смята за много съществен елемент на професионализма и неговата насоченост. Тук ще се разгранича от твърденията, че тази генерация по-скоро затвърждава „гетовизацията“ на жените в обществото, отколкото да създава възможности за засилване на тяхната роля и присъствие в съвременния живот, което може да се срещне при J. Sumner (2000).

При обучаващите отпада необходимостта от физическо присъствие и преподаване на живо в аудиториите, от незабавна реакция по повод на общуване лице в лице, от съблюдаване на кодове на професионално поведение, задължителни за физическата универси-

тетска или бизнес среда, от участие в традиционни форми за отчитане на резултати от обучение и т.н. Постигната е по-голяма мобилност при отчитане индивидуалните и груповите потребности на обучаваните, съобразяване с трудностите, понякога граничещи с невъзможност за участие в традиционни форми за придобиване на образование и квалификация.

За образователните институции кореспондентската форма също носи редица привилегии, като: увеличаване броя на студентите, разнообразяване на състава им – не само „местни”, но и от много отдалечени райони, обогатяване на демографската структура – включване на жени и студенти в „нетрадиционна” възраст, нарастване на приходите на образователната институция, разширяване и подобряване на връзките с бизнес средата и т.н. Към строго институционалните привилегии могат да се отнесат и повишените изисквания и доказателства за качество на образованието и за професионална акредитация.

Втората генерация дистанционно образование, въпреки амбициите си за преодоляване на ограниченията на еднопосочността, съхранява особено в началото на развитието си тази ориентация. Мултимедийният характер на дистанционното образование през този етап не води автоматично до двупосочност и създаване на ефективна среда на взаимодействия. Общуването между студенти, студенти и преподаватели в контекста на дистанционното образование и обучение има по-скоро маргинален характер, а от създаването на първия Open University през 1969 г. до 80-те години на XX век не се наблюдава така силно желаната и необходима двупосочност. Първите радио и телевизионни образователни предавания си остават „еднопосочни”, а печатните материали, независимо от изключителния напредък на печатната индустрия, продължават да заемат основно място в обучителните ресурси. Посочените недостатъци обаче не могат да засенчат успехите на втората генерация дистанционно образование, при което бавно, но сигурно се формира култура на по-висока и динамична интерактивност, усещане за принадлежност към все по-голяма, разнообразна и с високи образователни аспирации общност. Интерактивността придобива различни измерения, подкрепата и услугите за обучаваните се разширяват и превръщат в органична част на второто поколение мултимедийно дистанционно образование,

а специално създадените институции като Open University показват осъзнаването на изключителния потенциал и предимства на дистанционното образование.

Третата генерация определено елиминира същностния недостатък, свързан с еднопосочността на предходните генерации дистанционното образование, и го превръща в реален модел на декларирано, демонстрирано и продължаващо да се доказва ефективно и качествено образование. Образование, което отчита както интересите на участниците в него, така и на потребителите на продуктите му, вкл. и на продукта, наречен формиращи специалисти, в който бизнесът, националните и транснационалните компании искат да инвестират, за да притежават, използват и умножават предимствата и конкурентността му. Днес трудно можем да си представим развитието на глобализацията и като нейна илюстрация големите транснационални компании, утвърждаването на техните обучителни системи при доказано запазени стандарти, в която и да било част на света, където става дума за износ на работна ръка, без дистанционното обучение, нито пък академичните форми на мобилност, в които то да не намира място. Новата генерация дистанционно обучение отговаря все по-адекватно както на нарастващите потребности на икономиката и бизнеса, така и на образованието и на тези, които го избират като образователна алтернатива.

Доказателства за новите измерения на професионализма, видени през призмата на дистанционното образование. Професионализъм без граници

При първата генерация дистанционно образование, професионализмът може да бъде видян главно на равнището на професионална идеология, която се създава и оползотворява на институционално равнище. Ако използвам терминологията на Haggis, тази идеология може да се свърже с идеологията на легитимирането, от която се нуждаят не само групите, включени в дистанционното образование (т.е. преподавателите, които разработват дистанционни курсове, които трябва да легитимират своите курсове и обучаваните, които искат да придобият образование и да получат легитимен документ), но и самите образователни институции, които също трябва да легитимират дистанционното образование (с. 137). Този взаимен интерес

обогатява концепциите за професионализъм, които макар и институционално доминирани, съдействат за по-добър баланс между формализация и индивидуализация при дистанционното обучение и образование. За съжаление, посочената вече еднопосочност и „ощетените” взаимодействия между студенти и преподаватели и студенти и студенти, не допринасят за пълно разгръщане на много аспекти на професионализма, а институционалната доминация, макар и стимулираща баланса между формализация и индивидуализация, по същество ограничава равнището на т. нар. професионализъм на работното място.

При следващата генерация – мултимедийното дистанционно образование, в значителна степен се подкрепя по-широкото разбиране на професионализма. Той се осъзнава не само на равнището на професионална идеология, но и като професионализъм на работното място, който макар и нетрадиционно функциониращ, стимулира професионалните изяви и продукти на създателите на дистанционни курсове. Интегрирането на печатните материали с предимствата на радио и телевизионните предавания, допълнителните курсове в класическа университетска среда и особено създаването на специализирани услуги за подкрепа на обучаваните по дистанционен път, обогатява професионализма като идеология и като съвкупност от конкретни изяви и възможности в професионално-работна среда. Създават се реални предпоставки за пълноценно взаимодействие и професионално общуване между преподаватели и студенти и между студенти и студенти, при които познанието под формата на селектирано съдържание за овладяване по дистанционен път се споделя и разделя и от двата колективни субекта (обучавани и обучавачи). Обучението на университетски кадри как да създават продукти, обслужващи дистанционното образование, как да работят напр. със системи от типа Moodle и т.н., съдейства за преодоляване на част от посочените недостатъци. Създаването на Open University като институция, обслужваща дистанционното образование, извежда това образование в нова магистрална посока, издига потенциналните му професионални възможности и му придава нова легитимизация и престиж. Неговата идеология не е институционално парцелирана и разтворена от различните университети и частни образователни институции, както при предходната генерация. Тя не е идеология само на онези, които са високоспециализирани в технически и технологически план. Тя се превръ-

ща все по-осезаемо в идеология на работното място на всеки, ангажиран с дистанционно обучение и образование, защото се осъзнава и материализира потребността от подготовка на преподавателите как да работят в дистанционна среда и как да създават обучителни продукти за тази среда и нейните потребители. Отминал е етапът на първична легитимизация на дистанционното образование и професионалните групи, разпръснати по университети и други образователни институции, създаващи курсове за дистанционно обучение. Търсят се възможности за неговия качествен растеж и обогатяване на разбиранията за професионализъм. Макар че в предходния параграф се посочва, че от създаването на първия Open University през 1969 почти до 80-те години се съхранява повече или по-малко недостатъкът „еднопосочност” в дистанционното образование, институционалното обособяване на Open University демонстрира ново качествено равнище на професионализма като институционално преосмислена и обогатена професионална идеология. Приоритетното разработване, обслужване и подкрепа на дистанционното образование от Open University, го превръща в убедителен посланик на необходимостта от интегриране на равнищата на професионализъм, която обединява разбирането на професионализма като идеология и като професионализъм на работното място.

Третата генерация дистанционно образование, която се основава на доминиращото присъствие на компютъра, на новите модерни информационни технологии, на уеб конфеирането и т.н. и разчита на динамичните теле- и видео-конферентни връзки и копютърни конференции, на постоянните имейл контакти и тяхната двупосочност, ориентира се към високите писти и практически неограничените възможности на социалните мрежи за споделяне и конструиране на познанието от колективните субекти, е и най-силно доказателство за това как концепциите за професионализма могат да придобиват нови характеристики и измерения. Дистанционното образование престава да бъде „самозадоволяващо се” в стремежа си да се легитимира, нито пък остава на едно от двете равнища на професионализъм. То интегрира и отговаря на потребностите на: динамично променящ се контингент от потребители и условия, в които те работят; пазар на труда, който се диверсифицира все повече и се характеризира и с нарастващ експорт на работни места, а това означава и необходимост от

нови дистанционни форми за обучение и образование на тази работна сила; висока образователна и професионална мобилност, обвързана с първите две тенденции и всички те заедно сътворяват облика на новите равнища на професионализъм, които напускат националните граници и се превръщат в **професионализъм без граници**. Ако в началните етапи на първите генерации на дистанционно образование, има основание да се говори за едностранност, за ограничени форми на взаимодействие между преподаватели и студенти и вътре в студентските групи, то качествените промени и ориентации в дистанционното образование след 80-те години създават предпоставки за качествено различни равнища на професионализъм. Фокусирането му върху нови равнища на баланс между институционални и индивидуални потребности, използването на компютъра и модерните високите технологии, на уеб възможностите и осъзнаването на силата и все по-голямата привлекателност на социалните мрежи и служенето им като катализатори на професионализма без граници, сътворяват уникално благоприятна среда за развитие и усъвършенстване на дистанционното образование.

Практики на дистанционно образование и обучение в светлината на професионализма без граници

1. Опит на Държавния университет, Северна Каролина, в дистанционно обучение

Дистанционно предлаганите курсове, включват следната стандартна информация:

- Равнище на курса, отразявано чрез съответния му номер, който показва дали курсът е на бакалавърско, магистърско или по-високо ново.
- Време на срещи и място: Предлаганият онлайн курс включва три изпита, които или се администрират на място или от проктор.
- Инструктор с неговата офис информация, телефонна и имейл връзка и часове за консултации.
- Описание на курса: кратка анотация и изисквания към формите на работа на студентите. В конкретния онлайн курс се предвижда студентите да водят дневник, който ще формира 5% от крайната оценка, а самите оценки зависят от работата на студентите, от участието им както в дискусиите по темите, така също и в наблю-

дения, експеримент и подходяща идентификация на обект, свързан със съдържанието на курса.

- Цели на курса: Какво студентите трябва да знаят и могат.
- Изисквания на курса и оценяване: 3 изпита, всеки носи различен брой точки (общ брой точки 800, което се равнява на 80% от крайната оценка. Оценяването не е кумулативно. Ако се налага допълнително полагане на един и два изпита, това може да стане само с добре документирани причини за неполагането им на оригиналните дати и трябва да бъдат завършени в рамките на 2 работни дни разлика от официалната дата за изпит. Изпитите са тест (множествен изборили вярно/невярно) и се оценяват по компютърен начин. Примерни тестове ще има на уебсайта. Scrapbook (нещо като собствен албум) ще формира 12% от оценката и трябва да се направи през семестъра. Колекцията трябва да съдържа: статии от вестници, истории от списания, снимки, реклами/обяви, картуни, стикери и други материали, свързани с профила на курса. Оценяването се основава на: различни източници и материали; различни представени аспекти от избрания курс. Информацията не може да бъде събрана само от един източник, нито пък само от интернет. Оценяването също ще зависи от: организацията на материала, оригиналността и външния вид на колекцията. Дата за предаване. Студентите, които избират курса заради кредитите, които носи, трябва да положат всички изпити, да направят Scrapbook, да предадат дневник на всекидневните наблюдения, които извършват по експерименталното задание, както и да представят доклада си по идентифициране на избрания обект;

- Посещения: „посещаемостта” на дистанционния курс е видна от: своевременното предаване на задачите, участието в дискусиите по темите, участие в дискусиите на групата, полагането на изпитите в срок. За тези, чиито оценки са много близко до обявените равнища, закръгляне може да се получи върху основата на активното им участие в класните дискусии онлайн, както и като се отчита активната им помощ в отговаряне на въпросите на колегите им, публикувани в : въпроси, свързани с курса.

- Допълнителни източници за ползване.
- График на разглеждането на темите от курса (даден е по седмици и разглеждани теми).

- Академична етика – всички студенти трябва да са запознати с кода на студентско поведение. Непосочени източници, плагиатство или представяне на чужда работа ще води до анулиране на курса (присъждане на 0).

- Уеб страница – публикувана е на сайта <http://courses.ncsu.edu/ent201/lec/601>

Всички материали за обучение са публикувани на този сайт, а интерактивната част на този курс се администрира Moodle – системата за управление на ученето в Държавния университет на Северна Каролина (САЩ).

2. Опит на Дейтънския университет в дистанционно обучение

Стандартни елементи на информацията за курса, предлаган като дистанционен:

- Поздравителен текст до студента, избрал дистанционен курс
- Учебна програма
- Указания за участие във форума за дискусии
- Разписание на курса и задължителни дати
- Политика при неспазване на сроковете за предаване на задължителните задачи
 - Правила за комуникация с преподавателя
 - Политика на оценяване
 - Контакт информация

В отделен материал са публикувани седем принципа в основата на добри практики в дистанционното обучение на бакалавърско равнище.

Пример на курс, който е напълно онлайн. Студентите разполагат с литература за четене (бележки от работата на класа и от учебника) и практически упражнения с решения. Форумите за дискусия се използват за изясняване, въпроси и изследване на концепции и техники на ново/друго равнище. Задължително е участието на студентите във форум дискусиите. За да бъдат оценени, студентите трябва да имат завършени и предадени:

1. Учебни задачи (6 броя – по 2 задачи на модул, курсът има 3 основни модула)

2. Малки тестове (3)

3. Форум дискусии (3)

4. Финална задача – конкретен случай, свързан с темата на курса, върху който се работи.

Всички аспекти от работата по курса са асинхронни, т.е. може да се работи по тях по всяко време на седмицата, което е удобно за индивидуалния студент, но сроковете са задължителни за всички студенти. По отношение на малките тестове: те се предлагат в два дни през три различни уикенда и са „отворени” от 12 часа на обяд в петък и се „затварят” в 20 ч. в неделя. Всеки студент има 90 мин. да реши задачите в теста и времето на теста не може да бъде спряно веднъж след като тестът е започнал. Тестовите въпроси са с множествен избор, верен/неверен, есе и покриват съдържание от модулите, онлайн литература, филми и др, както и съдържание от дискуссионните форуми.

Всички студенти трябва да участват във форум дискусиите, посветени на обсъждане на концепции. Всички студенти се поощряват да участват във форумите за задаване на въпроси и разяснения (1) чрез задаване на въпроси и (2) чрез отговаряне на въпросите на други студенти. 20% от крайната оценка се формира от участието във форум дискусиите. Конкретни указания по отношение на коментарите, които студентите трябва да публикуват са: литературен език и стил, как да се формулират, какви въпроси или коментари са приемливи, забрана за неконструктивни и множествени критики, изискване за оригиналност и т.н. Късно предаване на задължителните задания: Само в случай на неотложност и то след като преподавателят е уведомен чрез „съобщения” опцията или по телефона.

Има допълнителен незадължителен вариант за онлайн срещи чрез Elluminate, където студентите участват виртуално. Тези срещи са като сесии за подготовка преди всеки малък тест. Те се записват и се предоставят на студентите, неучаствали в тях, след като са приключили. Достъпът до Elluminate класната стая се осигурява чрез уебсайта Isidore. Съобщения за тези сесии се изпращат до студентите.

Модули

Работата в този курс е разделена на модули – три основни модула. За всеки модул студентът работи по зададени му практи-

чески задачи с осигурени решения. Студентите участват в дискусия форума да изяснят и затвърдят концепциите и техниките. След това студентите разработват по две задачи за всеки модул и ги предават. Наръчник за решения на проблемите, зададени за решаване на студентите, се осигурява. Последният елемент са малките тестове, за които също се осигуряват указания, публикувани в началото на всеки модул.

Последното задание – работа по случай изисква студентите да отговорят как да се решат важни въпроси като използват онлайн източници и данни/информация, събрана от тях самите и трябва да подготвят доклад за своята работа и резултати в пауър пойнт формат, както и детайлни анализи, които подкрепят доклада. Повече детайли са публикувани в сайта Isidore site в „задачи”.

Оценяване: Крайната оценка се формира от:

Задачи (6 броя) – 30%

Малки тестове (3) – 30%

Участие в дискусиите – 20%

Работа по случай – 20%

3. Опит на Нов български университет (НБУ)

Чрез Центъра за дистанционно и електронно обучение/ Факултет за продължаващо обучение се предлага дистанционно и електронно обучение както на бакалавърско, така и на магистърско равнище. (*за новата 2013/14 година се предлагат и нови дистанционни курсове)

- **Бакалавърски програми**
 - Бизнес администрация
 - Графичен дизайн (на английски език)
 - Екология и управление на околната среда
 - Маркетинг
 - Науки за Земята и алтернативни енергии
 - Преподавател по чужд език (английски, немски и руски)
 - Финанси

- **Магистърски програми**
 - Банков мениджмънт
 - Бизнес администрация
 - Бизнес комуникации
 - Компютърни технологии в сигурността и отбраната

- o **Международен алтернативен туризъм**
- o **Национална и международна сигурност**
- o **Организация на антитерористичната дейност в публичния и частния сектор**

Дистанционното обучение в НБУ се провежда на базата на предварително подготвени учебни материали, по-голямата част от които се получава в електронен вид чрез достъп до системата за електронно обучение Мудъл НБУ. Студентите могат да използват различни браузери. Учебните материали са разнообразни и зависят от конкретната програма – учебници, справочници, аудиолекции, филми, интерактивни демонстрации, тестове и др.

Водещ принцип е свободата – студентите избират курсовете, които посещават. Студенти, обучавани в дистанционен формат, правят този избор в рамките на предварително подготвен набор от курсове, съответстващ на направлението, която изучават. За по-доброто усвояване на учебния материал се провеждат срещи с преподавателите (консултации) в почивните дни и извън работно време. Срещите с преподавател се извършват в кампуса на НБУ в София, както и в локалните центрове на НБУ при сформирани на група студенти. За удобство се излъчват всички консултации пряко в интернет, след което се получава достъп до записите, което позволява те да се проследят от разстояние. Също така може да се участва в интернет форумите към курса или да се комуникира с преподаватели и състуденти онлайн.

Оценяването и изпитите се провежда по избор – присъствено (в София или локалните центрове) или електронно (чрез видео-конференцна легитимация или в оторизирано от НБУ учебно заведение/ институция в конкретно населено място, което следи за изпълнение на процедурата). Тъй като дистанционните програми са идентични с едноименните редовни програми в НБУ, съществува възможност за прехвърляне от едната форма на обучение към другата със съгласието на директора на програмата и декана на съответния факултет. На всеки записан студент се предоставя книжка, която го въвежда в подробностите по работата в дистанционен формат и с особеностите на системата Мудъл, използвана от университета за този тип обучение.

Изводи и обобщения:

1. Дистанционното образование преминава през различни различни фази, като генерационният напредък е най-силен при третата и сега – четвъртата генерация.

2. Всяка генерация се отличава с типично за нея равнище на професионализъм, като при последните генерации се преодолява „еднопосочността” и се достига до все по-желан баланс между формализация и индивидуализация. Съвременните форми на дистанционно образование правят възможно развитието на философията на професионализъм без граници.

3. Не само прогресът и диверсификацията на образователните институции, но и икономическите, социалните, лично ориентирани и професионалните фактори слагат своя отпечатък върху темповете на развитие на дистанционното образование, неговите модификации и ре-витализация.

4. Най-популярните варианти са онези, при които се предлагат множество курсове да бъдат изучавани по дистанционен път. Сравнително по-малко са онези възможности, които предполагат дистанционно обучение по цели програми – бакалавърски или магистърски. Най-често разработвани са курсове за дистанционно обучение в икономическите/бизнес областите.

5. Няма един (единствен и единен) модел на дистанционно образование, който да се определи като предпочитан или препоръчителен. В зависимост от нуждите на потребителите – обучавани студенти, възможностите на университета – материални и преподавателски ресурси, институциите се ориентират към различни варианти. Редица университети запазват след усъвършенстване разновидностите за дистанционно образование: изцяло онлайн, кореспондентски и смесен (микс) формат, при който има и елементи на обучение лице в лице.

6. Често използван е „хибридният” вариант, при който се съчетават елементи на класическите варианти на обучение лице в лице с дистанционни компоненти, напр. срещите, сесиите в началото на курса на живо с преподавателя, както и такива по средата и/или края на курса, комбинирани с участието във форум дискусиите и др.

7. Дистанционното обучение не изисква специален софтуер, който студентите трябва да си осигурят, но предполага създаване

на специални сайтове и използване на конкретни средства (tools) за работа, напр. участие във форум дискусии, публикуване на коментари, въпроси и т.н. Интересно е да се отбележи, че общи предпочитания и решения могат да се установят в много различни образователни институции, които нито географски, нито исторически са свързани. Напр. предпочитания към системата Moodle могат да се преоткрият както в европейски, така и в американски и в азиатски университети.

8. Задължителен момент в дистанционното образование е обучението/подготовката както на преподавателите, така и на студентите за работа. Обикновено се публикуват указания като част от учебните програми или самостоятелно в специалните сайтове.

9. Както учебните програми, така и изискванията към участието на студентите в дискусиите, работата им по самостоятелни задачи, изпитните политики и т.н. не могат да бъдат „огледално” отражение на тези, използвани при обучението лице в лице, а следват философиите на избрания вариант на дистанционно обучение. Същевременно обаче някои от разработените учебници и помагала за дистанционно обучение след закриване на курса могат да се продължат да се продават и използват.

10. Електронните учебници, „класическата” употреба на имейл връзка между преподаватели и студенти в допълнение към онлайн литературата или стандартните учебници като алтернативни източници, публикуването на разработените материали или на въпросите, коментарите, указанията и др. на специалните места на сайта за дистанционно обучение са също част от срещаните практики на това обучение.

ЛИТЕРАТУРА

Sumner, J. Serving the System: a critical history of distance education, *Open Learning*, 2000, 15(3), pp. 3–11.

Nipper, S. Third generation distance learning and computer conferencing. – In: R. Mason & A. Kaye (Eds) *Mindweave: Communication, Computers and Distance Education* (Toronto, Pergamon Press), 1989.

Книга за студента – работа в Мудъл. Център по дистанционно и електронно обучение, НБУ, 2012.

ДИСТАНЦИОННОТО ОБРАЗОВАНИЕ – НАЛОЖЕНА ПОТРЕБНОСТ ИЛИ ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ПРОФЕСИОНАЛИЗЪМ БЕЗ ГРАНИЦИ?

ЖУЛИЕТА САВОВА

Резюме

Статията „Дистанционното образование – наложена глобална потребност или възможност за професионализъм без граници?“ съдържа кратка критична рефлексия върху развитието на дистанционното образование в световен мащаб. Върху основата на класификацията на Nipper относно трите поколения дистанционно образование, всяка генерация се разглежда в светлината на концепцията за професионализъм. Добавена е и развиваща се четвърта генерация дистанционно образование. Дискутирани са както предимствата, така и недостатъците на посочените генерации. Представени са модели и практики на дистанционно образование в три университета (два американски и един български).

Ключови думи: дистанционно образование, поколения дистанционно образование, професионализъм без граници

DISTANCE EDUCATION – IMPOSED GLOBAL NECESSITY OR A POSSIBILITY FOR PROFESSIONALISM WITHOUT BORDERS?

JULIETA SAVOVA

Summary

The article “Distance Education – Imposed Global Necessity or a Possibility for Professionalism without Borders?” is focused on a brief critical reflection on distance education development worldwide. On the basis of Nipper’s classification of the three generations distance education, each of the generations is viewed in the light of professionalism. A developing forth generation of distance education is added. Both advantages and disadvantages of distance education generations are discussed. Distance education models and practices at three universities (two American and one Bulgarian) are presented.

Key words: distance education, distance education generations, professionalism without borders